

№ 48 (821)
Снежань 2020 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

- ☞ Канферэнцыя: канфесіі на Ашмяншчыне – стар. 2
- ☞ Даследаванні: вузкакалейка на Уздзеншчыне, лялькі-абярэгі – стар. 3 і 6
- ☞ Год радзімы: гісторыі з Мастоўшчыны і Шклоўшчыны – стар. 4

У Жлобінскім гісторыка-краязнаўчым музеі наваселле

У лістападзе ў Жлобіне ўрачыста быў адкрыты новы будынак гісторыка-краязнаўчага музея.

Дзяржаўная ўстанова культуры «Жлобінскі гісторыка-краязнаўчы музей» была заснаваная ў верасні 1987 г. у выніку рэарганізацыі грамадскага музея народнай славы, што быў створаны па ініцыятыве жлобінскага краязнаўцы, настаўніка гісторыі, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны Івана Талкачова. А 15 лютага 1992 г. у дарэвалюцыйным драўляным будынку былога касцёла музей быў адкрыты для наведнікаў. Месяца тут было мала. Таму дзейнічала толькі 6 экспазіцыйных залаў. А ў новым двухпавярховым будынку – ужо 16.

Праўда, новы будынак – гэта буднак былога дзіцячага садка, што быў закрыты яшчэ на пачатку 1990-х гг. Шмат часу ішла барацьба паміж рознымі ўстановамі, у тым ліку і адным з банкаў, каб размясціцца тут (у цэнтры горада). Але, дзякуючы прынцыповай пазіцыі тагачаснага старшыні гарвыканкама Уладзіміра Ерафеева (1939 – 2020), які, акрамя усяго быў і краязнаўцам, гэты будынак захавалі для будучага музея.

У цырымоніі адкрыцця новага музея бралі ўдзел старшыня Гомельскага аблвыканкама Генадзь Салавей, старшыня Жлобінскага райвыканкама Аляксандр Грыгарэнка, старшыня Жлобінскага райсавета дэпутатаў Уладзімір Сяргейка.

А праз некалькі дзён у музеі ўшаноўвалі тых, хто будаваў гэты аб'ект і актыўна садзейнічаў папулярнаму фонду ўстанова. Ганаровымі граматамі райвыканкама былі ўзнагароджаныя галоўны спецыяліст галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі аблвыканкама Сяргей Разанаў, генеральны дырэктар ААТ «Будаўнічы трэст № 20» (Светлагорск) Вігаль Дрык, граматамі аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі райвыканкама – дырэктар ДП «УКБ Жлобінскага раёна» Алена Груздова, вядучы інжынер па тэхнаглядзе за будаўніцтвам гэтай установы Ігар Грыневіч, прараб будтрэста № 20 Іван Дрык, мастак-афарміцель музея Наталля Купцова, калекцыянер з Гомеля Сяргей Пуцілін, пошукавы атрад «Зорка» Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры. Многія, у тым ліку і аўтар гэтых радкоў, былі адзначаныя падзякамі аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі райвыканкама.

Мікалай ШУКАНАЎ,
краязнаўца,
г. Жлобін
Фота аўтара і Мікалая СЕМЯНЦА

Краязнаўчы чытанні

Канфесійныя стасункі на Ашмяншчыне

У Гальшанах Ашмянскага раёна ў рамках дзвятых Гальшанскіх чытанняў адбылася навукова-практычная канферэнцыя «Канфесійнае жыццё Ашмяншчыны Х–ХХ стагоддзяў». У яе працы бралі ўдзел навукоўцы Інстытута гісторыі НАН Беларусі, дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Аляксандр Маркевіч, благачынны царкваў Ашмянскага прыходу протаіерэй Пётр Пятлеха, намеснік старшыні Ашмянскага райвыканкама Наталля Станкевіч, кіраўніцтва і супрацоўнікі аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі, настаўнікі і вучні школ Ашмянскага раёна.

У цэнтры ўвагі выступоўцаў былі пытанні рэлігійнага жыцця Ашмянскага краю, узаемаадносінны паміж прадстаўнікамі розных канфесіяў – праваслаўнымі, каталікамі, мусульманамі, іўдзеямі ды іншымі вернікамі ў розныя гістарычныя перыяды. Пад час пленар-

нага пасяджэння і працы ў секцыях было ўзнятае шырокае кола тэмаў: існаванне ўніяцкай царквы ў Ашмянах, даследаванне могілак на тэрыторыі раёна, культавыя будынкі Ашмянскага павета і інш.

Да мерапрыемства супрацоўнікі Ашмянскага раённай бібліятэкі і сельскай бібліятэкі аграгарадка Гальшаны аформілі кніжную выставу «Дыялог рэлігій і культур» і выставу фотаработ мясцовага краязнаўцы, бібліятэкара Валянціны Лабунінай

«Культавыя забудовы Гальшанаў», з якімі мог пазнаёміцца кожны прсутны ў глядзельнай зале цэнтры культуры і вольнага часу аграгарадка Гальшаны, дзе праходзілі пленарныя пасяджэнні. Асабліваю зацікаўленасць выклікалі фотакарціны В. Лабунінай, на якіх адлюстраваныя культавыя збудаванні Гальшанаў: касцёл Святога Іаана Хрысціцеля, царква Святога Георгія Пераможцы, капліца, крыж «Галгофа» і асобныя іх

фрагменты. Прыемна, што Валянціна Сцяпанаўна ў час пасяджэння атрымала Падзяку Дырэкцыі Інстытута гісторыі НАН

Беларусі за ўклад у вывучэнне гістарычнай спадчыны і выхаванне моладзі на лепшых традыцыях Ашмяншчыны. Такой жа Падзякі ўдасцёная і аўтар гэтых радкоў. А яшчэ Інстытут гісторыі падарыў бібліятэкам раёна свежыя выданні краязнаўчай тэматыкі, падрыхтаваныя навукоўцамі. Узнагароды і падарункі ўручыў загадчык цэнтры спецыяльных гістарычных навук і антрапалогіі Інстытута гісторыі НАН Беларусі, доктар гістарычных навук Валянцін Голубеў.

Таіна ПАЛУБІНСКАЯ,
бібліятэкар аддзела
бібліятэчнага маркетынгу
Ашмянскага раённай бібліятэкі

На тым тыдні...

Ратуемся спадчынай

У Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь 17 снежня прайшло адкрыццё выставачнага праекта «Беларускі касцюм: мінулае і сучасны дызайн». Народны касцюм – жывы і красамоўны дакумент мінуўшчыны. Цяпер назіраецца вялікая цікавасць да народнай спадчыны і традыцыйны касцюм становіцца актуальнай крыніцай натхнення, дэманструючы сваю адметнасць. Сучасны касцюм, створаны на аснове традыцыйнага беларускага строю, выконвае важную функцыю папулярнага нацыянальнай культуры і спадкаемнасці каштоўнасцяў народнага мастацтва сярод моладзі, а таксама заяўляе самабытны вобраз Беларусі на міжнароднай арэне.

На выставе прапануецца ўключыцца ў ролю даследчыка, які з асаблівай увагай, далікатнасцю разглядае прадстаўленыя ўзоры беларускіх строяў як прадмета вывучэння і, безумоўна, зачаравання. Бо нават самы дасведчаны навуковец практычна не зможа правяціць абьякаваць перад хараством касцюма, высокім майстэрствам яго выканання і крохкасці яго ў часе. Выставачны праект выступае і пляцоўкай для аналізу і абмеркавання сучасных вобразаў, створаных і прадстаўленых на конкурсах і фестывалях моды дызайнерамі, якія нагналіся традыцыйным касцюмам беларусаў.

Экспазіцыя ўключае 8 аўтэнтычных беларускіх строяў з фондаў Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, вырабы Студэнцкага этнаграфічнага таварыства, а таксама касцюмы з калекцыяў сучасных беларускіх дызайнераў адзення.

З 17 снежня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі пачала працу выстава «Сусветная разнастайнасць у літоўскіх кніжных ілюстрацыях», што прадстаўляе творы літоўскіх ілюстратараў дзіцячых кніг, якія падабрала мастачка Давіле Тамкутэ, арт-менеджар, якая працуе ў сферы візуальнай і прыкладной графікі. Экспазіцыя падрыхтаваная пры ўдзеле Пасольства Літоўскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь.

Працы прадставілі 12 вядомых літоўскіх кніжных ілюстратараў: Іева Бабілайтэ, Ліна Дуда, Ліна Ітагакі, Раса Янчаўскайтэ, Раса Йоні, Аўшра Кюдудайтэ, Марыя Марселанітэ, Вілмас Нарчюніс, Крысціна Нарвілайтэ, Марцінас Равілоніс, Юратэ Рачыскайтэ, Рымантас Роля. Іх творчасць заваявала мноства ўзнагародаў на конкурсах найпрыгожых кніг у Літве і за мяжой.

Гледачы набачаць шэраг разнастайных ілюстрацыяў – ад алоўкавых (у стылі коміксу) да калажных, створаных з дапамогай камп'ютара і іншых сродакаў мастацкага выяўлення. Убачыць атмасферныя і нестандартныя творы можна да канца студзеня.

18 снежня ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылі фотавыставу «Археалагічныя тэкстуры: нахненне мінулым», прысвечаную археалагічным тэкстурам і артафактам. Гэта частка вялікага музейнага праекта «Мінулае мае будучыню: дыялог культуры і навукі», накіраванага на папулярна-зацікаўленасць археалогіі сярод шырокіх колаў насельніцтва і на знаёмства з працай вучонага-археолога. Прадстаўлены больш за 20 дэталёвых фотаздымкаў асобных частак археалагічных знаходак: шматлікія арнаменты на кераміцы, рэтушаваныя краі крамянёвых сякераў і наканечнікаў, надрэзы на розе, гравіроўка на нажы з ікла. Часамі гэтыя элементы губляюцца пры ўспрыманні музейных прадметаў як цэлай формы. Фатограф-аматар Варвара Высоцкая паспрабавала праз фотаздымку паказаць усе «дробязі» старажытнасцяў.

Большасць артафактаў – старэйшыя за 4 тыс. гадоў. Прадметы, што ствараліся пераважна ў чыста практычных мэтах, цяпер уяўляюць каштоўную крыніцу інфармацыі не толькі для археолога. Цэнтральнае месца ў праекце займае археалагічная калекцыя, атрыманая пад час раскопак пад кіраўніцтвам Мікалая Крывальцэвіча, старшага навуковага супрацоўніка сектара неаліты і бронзавага веку аддзела археалогіі першабытнага грамадства Інстытута гісторыі НАН Беларусі, кандыдата гістарычных навук.

18 снежня ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» прайшло адкрыццё выставы выяўленчых працаў студэнтаў «Грані творчасці» ў рамках культурна-асветніцкай акцыі «Грані творчасці». Для ўдзелу ў намінацыі «Візуальны сэт» – «Колеры зямлі беларускай» прадстаўлены творчыя працы, што з'яўляюцца адлюстраваннем верша Якуба Коласа «Слова», для намінацыі «Фотаканцэпт» аўтары стварылі фотартэтры з рэччу, аб'ектам ці рэпартажныя фотаздымкі выяваў і падзеяў, што з'яўляюцца ілюстрацыямі да рэдка ўжывальных у сучасным жыцці або забытых беларускіх слоў. У намінацыі «Каларыя графіка. Рэхарыфма» – цыклы паштоўак і віншаванак, аснову якіх складаюць візуалізацыі беларускіх прыказак і прымавак, выявы беларускіх святаў, традыцыяў і абрадаў з ужываннем нацыянальных сімвалаў і арнаментальных матываў.

Для ўдзелу ў выставе-конкурсе «Грані творчасці» асобнымі аўтарамі і творчымі аб'яднаннямі студэнтаў з 24-х ВНУ прадстаўлены больш за 250 працаў. Тэмай-дэвізам акцыі сталі словы Янкі Купалы «Магутнае слова, ты, роднае слова!».

Выстава працуе па 5 студзеня 2021 г.

Скарыстаная інфармацыя з паведамленняў Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусі, Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» (Мінск)

Досвед правядзення краязнаўчага даследавання на прыкладзе вывучэння гісторыі Нёманскай вузкакалейнай чыгункі

Даклад Алёны СТАСЕВІЧ, вучаніцы Нёманскай СШ імя І. Гурскага, аг. Магільна, Уздзенскі раён

У мінулым (2019-м) годзе разам з аднакласнікамі і настаўнікамі я пайшла ў аднадзённы паход ва ўрочышча Апілкі, што недалёка ад вёскі Магільна. Мы ведалі, што ў пачатку XX ст. тут працаваў лесасіпільны завод (адкуль і назва Апілкі), ад яго была пракладзеная вузкакалейная дарога. Гэта інфармацыя мяне вельмі здзівіла і адначасова зацікавіла. Я вырашыла знайсці дадатковыя звесткі пра вузкакалейку, лесасіпільны завод і пра людзей, якія там жылі і працавалі.

Лесасіпільны завод ва ўрочышчы Апілкі

Успаміны Ірыны Іосіфаўны Дземідовіч і Палікарпа Пятровіча Пукача, а таксама кніга У. Кісялёва «Пуцявінамі Наднямоння» дазволілі больш яскрава ўявіць часы, калі на Уздзеншчыне працавала чыгунка. Таксама быў складзены спіс рабочых, якія працавалі на лесазаводзе і вузкакалейцы ў міжваенны перыяд.

«Нёманская ветка». Так яе называлі мясцовыя жыхары. Вузкакалейная чыгуначная дарога была пракладзеная пасля Першай сусветнай вайны з лесасклада насупраць вёскі Магільна да чыгункі Масква – Брэст. (Слова «нёманская» ўзятая ў двукоссе, бо такой афіцыйнай назвы чыгункі не мела.)

Лес розных памераў і прызначэння сюды сплаўлялі па Вышні, Тур'і, Неманцу, Усе, Лошы. На лесаскладзе ён сартаваўся замежнымі пакупнікамі і пры неабходнасці праходзіў першапачатковую апрацоўку, пасля вывозіўся на чыгунку. Акрамя Германіі лес адпраўляўся ў Гродна, Коўна, Кёнігсберг. Рудстойка ішла ў Польшчу і Венгрыю. Для немцаў перад вайной быў выкананы спецаказ на 25 тыс. куб. м бярозы (можна не сумнявацца, што яна хутка вярнулася назад у выглядзе вінтавачных прыкладаў). Лесазавод падпарадкоўваўся Уздзенскаму леспрамгасу.

Аб маштабах прадпрыемства можна здагадацца паводле наступных лічбаў. Былы бухгалтар «нёманскай веткі» Павел Жук расказаў, што ў год за мяжу адсюль перапраўлялася каля 1,5 млн. куб. м лесу. На заводзе і складзе працавалі пастаянна 450 і сезонна 300 рабочых. У 1930 г. сплаўлялася 40 тыс. куб. м лесу, на лесасплаве працавала да 100 чалавек, у тым ліку штатных – 67.

Мясцовыя жыхары называлі гэтае месца Гарадок. Было там чыста і прыгожа. Дзеці з суседніх вёсак прыходзілі пагуляць, паглядзець на паравозы, а таксама дапамагчы бацькам. Першы рыс адпраўляўся роўна а 8 гадзіне.

Паблізу размяшчаліся 4 інтэрнаты, 18 чатырох- і васьмікатэжных жылых дамоў. Працавалі дэпо, кантора, клуб, дзіцячы сад,

крама, сталойка, у ёй быў буфет. Повар быў з Пухавічаў, гатаваў вельмі смачныя стравы. Яму дапамагала Марыя Залеская з вёскі Стальбоўшчына, а Таццяна Залеская працавала афіцыйнткай. Таксама была пабудаваная вялікая доўгая стайня. Коні там былі вельмі спрытныя і дужыя, не такія, як калгасныя. Конюхам працаваў Макаравіч з Замосця.

На лесасіпільцы працавала шмат людзей з суседніх вёсак. Сямён Казарын працаваў шафёрам, падвозіў лес да ваганетака, а таксама Пётр Аляксандравіч Груша з вёскі Броды, Аляксандр Залескі – на пілараме, Ганна Фамінічна Дземідовіч з вёскі Замосце, Наста Дземідовіч з вёскі Стальбоўшчына, Люба Антонаўна Дземідовіч, Вера Данілаўна Пукач складалі гонту. На кані працаваў Гаўруша Тарбэцкі.

Пасля верасня 1939 г. пабудовы, механізмы і чыгунку перавезлі на новую граніцу, у Ломжу (мэблю – ложка, сталы, зэдлікі – пазабіралі жыхары навакольных вёсак), туды пераехалі і многія людзі. У пачатку Вялікай Айчыннай вайны яны вярнуліся на радзіму.

«Дарогі, вечныя дарогі...

Хто вас аблічыць?

Хто вас змерыць?»

Так некалі пісаў Якуб Колас. Я ж арганізавала падарожжа па былой вузкакалейцы дзеля аднаўлення яе маршруту. Для зручнасці ўвесь маршрут дарогі быў падзелены на чатыры адрэзкі.

Першы (ад пункта В да пункта А) – ад скрыжавання былой чыгуначнай галіны з жвіровай дарогай, што ідзе ад вёскі Літва да Стоўбцаў, праз Прусінава, да лесасклада.

Другі (ад пункта В да пункта В) – ад скрыжавання былой чыгуначнай галіны з жвіровай дарогай да дамбы праз раку Ялоўка каля вёскі Ніва.

Трэці (ад пункта В да пункта Г) – ад дамбы праз раку Ялоўка каля вёскі Ніва да вёскі Скароднае Дзяржынскага раёна.

Чацвёрты (ад пункта Г да пункта Д) – ад вёскі Скароднае Дзяржынскага раёна да чыгункі Масква – Брэст.

Першы адрэзак. У пункце В (каардынаты 53.448433, 27.014312) вузкакалейную жалезную дарогу перасякае жвіровая дарога, па якой можна даехаць да Стоўбцаў.

У гэтым месцы насып былой вузкакалейкі знішчаны (магчыма, быў выкарыстаны для асновы жвіровай дарогі). Шырыня асновы – 7,5 м, вышыня – 1,60 м, шырыня верху насыпу складае 3,30 м. Зрабіўшы замеры, мы прадоўжылі нашан падарожжа па лесе ў паўднёва-заходнім напрамку ўздоўж галіны. Насып вузкакалейкі ад пункта В (каардынаты 53.448433, 27.014312) да пункта А (каардынаты 53.427359, 26.995988) амаль поў-

насцю захаваўся, толькі ў адным месцы дарога перакапаная для спуску вады, паколькі мясцовасць тут забалочаная. Паабпал расквінуліся невялікія балотцы і канавы. Дарога паступова зарастае дрэвамі і кустамі, месцамі заваленая веццем. Можна сустрэць таполі, бярозы, елкі і нават яблыні-дзічкі. Аднак дарога досыць цікавая і прыгожая.

У пункце АЗ (каардынаты 53.442245, 27.007493) вузкакалейка павольна звярочвае на поўнач і перакрываюцца магістральнай газавай лініяй. У гэтым месцы насып знішчаны ў час правядзення лініі. Мы спыніліся і зрабілі замер галіны, якая не захавалася. Ён складае 300 м.

Перайшоўшы газавую лінію, адразу ж знайшлі насып, што добра відаць сярод лесу. На адрэзку А1-А2 насып захаваўся добра, амаль не зарослы лесам, толькі дзе-нідзе сустракаюцца маленькія хвой. У пункце А2 (каардынаты 53.437277, 27.001014) галіну перасякае лясная дарога. Мясцовасць не забалочаная, таму вышыня насыпу складае ад 0,5 да 1 м.

Бліжэй да ракі Нёман ландшафт змяняецца. З'яўляюцца невялікія балотцы і канавы, таму вышыня былой вузкакалейкі тут дасягае 2,7 м.

Наступны прыпынак быў зроблены ў пункце А1 (каардынаты 53.433058, 26.989137), дзе былою галіну перасякае лінія электраперадач. Гэты кавалак насыпу даўжынёй 50 м поўнасцю знішчаны ў часе будаўнічых работ. Далей на карце добра відаць, што вузкакалейная дарога паварочвае на поўнач і пралягае ўздоўж ракі Нёман. Але нам насып былой вузкакалейнай дарогі з пункта А1 да пункта А ўздоўж Нёмана не быў выяўлены. Таксама не ўдалося дакладна вызначыць, дзе заканчвалася дарога і знаходзілася дэпо.

Другі адрэзак я пачала даследаваць з пункта В (каардынаты 53.448433, 27.014312) да пункта В (каардынаты 53.488314, 27.018749). Насып ад пункта В да пункта В1 (каардынаты 53.456966, 27.019941) добра захаваўся, але амаль поўнасцю зарос дрэвамі і кустамі. Вышыня насыпу на гэтым адрэзку складае ад 1,8 да 2,2 м. Рухацца зручней на веласпедзе, бо дарога незарослая.

У пункце В1 вузкакалейку перасякае лясная дарога. Далей з пункта В1 да пункта В былая чыгуначная дарога паступова ператвараецца ў лясную. Добра відаць сляды тэхнікі для вывазу лесу. Тут былы насып дарогі выяўлены някяпска. Уздоўж яго часткова захаваліся прыдарожныя канавы, што з часам абваліліся і зараслі. Паабпал сустракаюцца балоты, над якімі сыходзяцца лясныя шаты, што злучаюцца і ўтвараюць зацямяненне. Вышыня насыпу дасягае аж да 2,8 м.

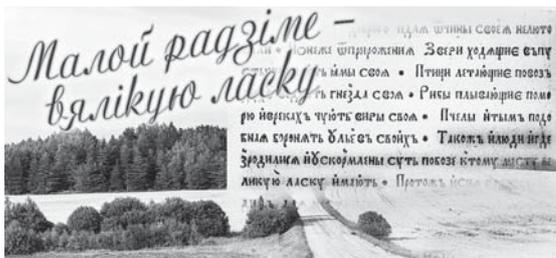
Пад'язджаючы бліжэй да пункта В, я заўважыла, што мясцовасць становіцца сушэйшай і вышыня насыпу змяншаецца да 1,8 м. У пункце В (каардынаты 53.488314, 27.018749) былою вузкакалейную чыгуначную дарогу перасякае рака Ялоўка (або Еленка) – назва ўтвораная ад асновы елка (дрэва), бо праз яловыя ласы яна прабівае сабе шлях. На месцы скрыжавання ракі з вузкакалейкай быў пабудаваны мост, што захаваўся і сёння ў выглядзе шлюза.

На трэцім адрэзку насып ад дамбы праз раку Ялоўка да вёскі Скароднае Дзяржынскага раёна (пункт Г, каардынаты 53.542963, 27.012297) цалкам захаваны, але паступова ператвараюцца ў лясную дарогу, па якой перавозіць лес. На маю думку, існуе пагроза знікнення вузкакалейкі паблізу вёскі Скароднае. Добра відаць, як насып разлазіцца, становіцца больш пласкатым, а месцамі амаль зраўняны з зямлёй. Памеры насыпу ў вышыню складаюць ад 0,5 да 2,1 м. Паступова хвойны лес змяняецца ліставым. Ён здзіўляе сваёй прыгажосцю і разнастайнасцю: растуць бярозы, елкі, таполі, асіны, арэшнік, чаромха, малінінкі, чарнічнік, сунічнік.

Чацвёрты адрэзак ад пункта Г (каардынаты 53.540167, 27.012583) да пункта Д (каардынаты 53.55574, 26.991136) – ад вёскі Скароднае Дзяржынскага раёна да чыгункі Масква – Брэст.

Насып з пункта Г (каардынаты 53.540167, 27.012583) да пункта Г1 (каардынаты 53.546594, 27.004083) быў страчаны пры будаўніцтве жвіровай дарогі да вёскі Скароднае. Новую дарогу праклалі па маршруце былой чыгункі, магчыма, на той час гэта было эканамічна выгадна. Згодна з картай, я крочыла далей па гравійцы з надзеяй знайсці сляды былога насыпу. Карта падказвала, што да месца асноўнага далучэння вузкакалейкі да магістральнай чыгункі Масква – Брэст заставалася каля 1,5 км. Адыходзячы ад вёскі Скароднае, пачула далёкі гул. Гэта была чыгунка. Прайшоўшы з кіламетр па добра захаваным насыпе, знайшла асноўнае месца, дзе вузкакалейная чыгунка далучалася да магістральнай.

У выніку краязнаўчага даследавання я вызначыла, што каля 85 % з 14 км насыпу дарогі захавалася і можна з лёгкасцю яго разгледзець. На працягу даследавання былі зробленыя замеры для вызначэння самай высокай кропкі насыпу (складае 2,8 м). У часе падарожжа заўважыла адну лагічную заканамернасць: чым больш забалочаная мясцовасць, тым вышэйшы насып, і наадварот.

Памяць пра малую радзіму

Творчы калектыў Мас-тоўскай раённай бібліятэкі атрымаў дыплом за перамогу ў абласным конкурсе фоталетапісаў «Малая радзіма: імгненні гісторыі» ў намінацыі «Наш край – наш лёс». Арганізатарамі конкурсу выступілі ўпраўленне культуры Гродзенскага абласнога выканаўчага камітэта і Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я.Ф. Карскага.

На суд журы быў прадстаўлены фоталетапіс «Мой любімы край, мая Мастоўшчына», што складаецца з 6 раздзелаў: «Масты. Горад над слаўнай ракою», «Ад фанернага завода братаў Канапацкіх да ААТ «Мастоўдрэў»», «1986 г. Святаванне 500-годдзя з дня заснавання г. Масты», «Дзяржаўны і палітычны дзеяч Пётр Машэраў на Мастоўшчыне», «Ва ўсе часы мы разам», «Горад пяці мастоў». Фоталетапіс аб'яднаў каля 100 здымкаў, што адлюстравалі гісторыю Мастоўскага раёна, пачынаючы з сярэдзіны 1920-х гг. да канца 1980-х. Фотавяравы былі прадстаўленыя Мастоўскім дзяржаўным музеем «Лес і чалавек», Гудзевіцкім дзяржаўным літаратурна-краязнаўчым музеем, жыхарамі Мастоўшчыны з асабістых архіваў.

З дапамогай унікальных фотаздымкаў родных мясцінаў можна зазірнуць у мінулае нашага горада, які ўпершыню ўзгадваецца ў 1486 г. у адной з кніг Літоўскай Метрыкі як мястэчка, цэнтр воласці Гарадзенскага павета ВКЛ.

Фотаздымкі 1920-х гг. сведчаць пра пачатак будаўніцтва ў нашым горадзе прадпрыемствамі братамі Ігнаціем і Вацлавам Канапацкімі Мастоўскага фанернага завода (так называўся да 1970-х гг.). Цяпер ААТ «Мастоўдрэў» з'яўляецца буйным градаўтваральным прадпрыемствам.

Асобнае месца ў фоталетапісе займаюць фотаздымкі пра наведванне летам 1980 г.

нашага раёна першым сакратаром ЦК КПБ Пятром Міронавічам Машэравым. Гэта важная падзея адбылася пад час правядзення рэспубліканскага семінара па жывёлагадоўлі на Гродзеншчыне. Яго ўдзельнікі пазнаемліліся з працай Мастоўскай райсельгастэхнікі, шэрагам гаспадарак раёна.

Гартаючы старонкі фоталетапісу можна даведацца пра юбілейныя ўрачыстасці, што адбыліся ў кастрычніку 1986 г. з нагоды 500-годдзя заснавання горада Масты. На стадыёне «Нёман» арганізавалі маштабнае мастацка-спартыўнае свята, дзе сабраліся кіраўнікі раёна, прадстаўнікі працоўных калектываў, вэтэраны Вялікай Айчыннай вайны і працы, госці, запрошаныя на святочныя ўрачыстасці, удзельнікі мастацка-спартыўнага свята, жыхары горада.

Насычанае грамадска-палітычнае жыццё на Мастоўшчыне прадстаўленае на фотаздымках 1950-х і 1980-х гг. Фотавяравы адлюстравалі першамайскія дэманстрацыі і ўрачыстыя шэсці, прымеркаваныя да гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі, мітынгі, прысвечаныя Вялікай Перамозе, партыйныя канферэнцыі і сходы, сустрэчы з замежнымі дэлегацыямі і інш. Фоталетапіс мае фотавяравыя ракі Нёман, што цячэ па тэрыторыі Мастоўшчыны амаль сто кіламетраў, а таксама парома і пантоннага моста праз раку, з дапамогай якіх у паваяенныя часы гараджане дабіраліся на працу. Фотаздымкі знаёмяць з гісторыяй будаўніцтва падвяснога пешаходнага моста – візітуўкай нашага горада, любімым месцам адпачынку жыхароў і гасцей райцэнтра.

Фоталетапіс «Мой любімы край, мая Мастоўшчына» – гэта памяць пра гісторыю родных мясцінаў.

**Вольга КОРШУН,
метадыст аддзела
бібліятэчнага маркетынгу
Мастоўскай раённай бібліятэкі**

Падручнікі і ваўкі

Жыццёвая гісторыя

У пачатку дваццатага стагоддзя мая бабуля па лініі маці, Фёкла Якубовіч, закончыла царкоўнапраходскую школу, добра вывучыла ўсе прадметы, авалодала царкоўнаславянскай мовай і атрымала пасведчанне настаўніцы малодшых класаў. Яе сям'я на той час была заможнай, мела вялікую гаспадарку і шмат дзесяцінаў зямлі. А таму былі патрэбныя маладыя рукі. Дзяцей было тры: Алеся, Андрэй і Фёкла. Усе яны пачыталі граматы, мелі добрае чытанне і пісанне. Праўда, толькі ў Фяклусы было сапраўднае пасведчанне настаўніцы. Але яе не пушцілі на працу ва ўстановы адукацыі. І не пушцілі бацькі. Вялікая сялянская гаспадарка патрабавала і вялікай чалавечай працы.

І яшчэ адно выпрабаванне выпала на яе долю. Пакахала хлопца Ванечку, з якім жылі ў адной вёсцы. Хлопец быў прыгожы, працавіты, але... бедны. І бацькі Фёклы, Давыд і Марыля, разлучылі закаханых. Быў Ванечка сірацінай, жыў у маленькай хатцы з братамі-сіратамі, якім замяніў бацькоў. Не было ў яго ні зямлі, ні гаспадаркі. Абрабляў зямлю багатым суседзям за кавалак хлеба. І такі зяць багатай сям'і і быў не патрэбны. Знайшлі Фяклусы жаніха ў суседняй вёсцы, а дакладней – на багатым хутары. Сям'я жаніха па тых часах таксама была заможнай, моцна стаяла на нагах. Дзяцей было пяцёра: дзве сястры і тры браты. І вось за аднаго з іх, Нічыпара, ціхага і сарамлівага хлопца, які быў гадоў на трынаццаць старэйшы за Фёклу, і саваталі дзяўчыну, якой ледзь споўнілася васьмнадцать гадоў. Мужа яна не кахала, але прырэчыць бацькам не змагла. І маладую жанчыну забралі на той багаты хутар. Колькі было слёзаў, болю, пакутаў – не выказаць. Мая бабуля і праз шмат гадоў не магла спакойна гаварыць аб сваёй трагедыі. Але жыццё ішло. Нарадзіўся першынец. А імя яму маладая матуля дала – Ванечка. У памяць аб сваім першым і моцным каханні. Бо яе каханы Ванечка так і не ажаніўся, а памёр у маладым узросце ад цяжкай хваробы. А хутка ад адзёру памерлі і яго браты.

Калі пачалі людзей аб'ядноўваць у калгасы, у суседняй вёсцы маладой сям'і прапанавалі хату і працу. І яны адразу ж далі згоду, бо на хутары жылі ў адной, хоць і вялікай, хаце і замужнія сёстры, і жанатыя браты, і бацькі.

Была зіма. Снегу ў той трыццаты год дваццатага стагоддзя намяло вышэй платоў і дахаў, а маладая сям'я перабіралася на новае месца жыхарства, перавозіла хатні скарб і маёмасць на санях, пакінуўшы Ванечку на бабулю з дзядулем. Апошнім рэйсам вязлі посуд, кнігі і іншыя патрэбныя папэры. Мароз быў траскучы, таму перыядычна маладыя саскоквалі з саней і беглі за імі, каб сагрэцца. Дарога йшла праз лес, у якім той год было шмат ваўкоў. Галодных і злых. І раптам пачулася падвыванне. Калі Фёкла з Нічыпарам азірнуліся, то абамлелі ад страху. За санямі бегла вострая ваўкоў. Конь станавіўся на дыбы, стрыг вухамі, цягнуў сані кудысьці ўбок. Але Нічыпар, моцна ўхапіўшыся за лейцы, закрычыў жонцы: «Запалі паперу! Ваўкі багата агню!». На вялікае шчасце ў скарбе ляжалі і запалкі. І тады Фёкла са

слезамі на вачах пачала шматаць свае кнігі, запальваць паперу і махаць ёю перадзгравалі з крыкамі: «Агонь! Агонь! Агонь!». Ваўкі крыху адстануць, а затым ізноў даганяюць. Пакуль выехалі з лесу, мая бабуля спаліла амаль усе свае кніжкі і іншыя папэры, але гэтым яны ўратаваліся ад немінучай смерці. А калі прыехалі на новае месца жыхарства, то ў санях сярод посуду ляжаў... адзін царкоўнаславянскі буквар.

Дарэчы, я добра памятаю той буквар, бо бабуля навучыла мяне чытаць на царкоўнаславянскай мове, і мне гэта было надзвычай цікава. А яшчэ мая бабуля вельмі любіла чытаць сваім унукам вершы. У яе была добрая памяць, і яна расказвала нам шмат вершаў са сваёй школьнай праграмы. І ўсё сваё жыццё шкадавала... Ванечку, бо шлюб аказаўся няўдалым: яна засталася ўдавой у трыццаць гадоў з трыма дзеткамі. А на свеце пражыла амаль дзевяноста гадоў. І да апошняга дыхання працавала на зямлі і на хатняй гаспадарцы старэйшага сына Ванечкі...

Валянціна БАБКО-АЛЯШКЕВІЧ

Фёкла і Нічыпар Альфяровічы (1929 г.)

Ліст Радзіму Гарэцкаму

Дарагі вы наш Радзім Гаўрылавіч! Так і хочацца пачаць гэты ліст словамі, якія ўрэзаліся ў памяць з ваеннага маленства, калі мы ўсе чыталі лісты з фронту: «Во первых строках своего письма спешу сообщить, что я жив и здоров. Мы продолжаем бить фашистскую гадину в её логове...». Так пісаў мой бацька, як і сотні тысячаў іншых, хто яшчэ не ведаў, ці будзе ён жывым, калі гэты ліст дойдзе да яго родных.

Гэты мой экспромт, Радзім Гаўрылавіч, навеяны знаёмствам з Вашай кнігай «Пра сябе, пра жыццё, пра гісторыю...», таму што яна ўскалыхнула памяць пра вайну, аб якой нам усім нагадваюць лісты з фронту. Гледзячы на змест кнігі майм вокам, то заўважна, што пісалі Вы «пра сябе і жыццё» праз прызму сваіх баявых таварышаў, тых жа франтавікі. Можна і банальна «жыць – борба», аднак Ваша жыццё, як і жыццё Ваших родных, высвеціла праўдзівасць гэтага выслуўя.

Ваша двухтомная кніга – тытанічная праца – быццам бы асобныя падзеі з канкрэтнымі месцамі і дэталямі – гэта калі ты проста гартаеш яе. А вось закрываеш вокладку, то напружваешся над прачытаным і... бац – адкрыццё –

усе асобныя падзеі высвечваюцца праз канкрэтных людзей. І не важна: родныя ці блізкія Вам, Радзім Гаўрылавіч, мала ці добра знаёмыя, генеральскага ці радавога складу – усе яны ў Вас барацьбіты, адным словам – франтавікі, «товарищи по оружию». Каб вы ведалі, як жа прыемна было папасці ў гэтую кагорту і мне!

Безумоўна, не выпадкова Ваша кніга адсылае да такіх параўнанняў, бо сённяшняе становішча ў краіне мне вельмі нагадвае той маральна-псіхалагічны, ды й фізічны, стан, у якім знаходзілася наша з Вамі пакаленне ў мінулай жудаснай вайне (у тымле з якога б боку фронту ты не знаходзіўся). Закрыў дужкі і раптам уцяміў: як жа ўсё, што робіцца сёння ў свеце, нагадвае тую, другую – сусветную, як жа падобнае і нашая сённяшняя Беларусь на тую, што была падзеленая на «вашых» і «нашых». І цяпер, як і раней, мы пачынаем падазрона глядзець на суседа: «а ты чый?». Што гэта – новы падзел на «нашых» і «вашых»? Зноў беларус пачынае катаваць беларуса, страляць у яго. Ці не яшчэ адзін здзек з гісторыі над нашым шматпакутным народам?

Ваша кніга, Радзім Гаўрылавіч, гэта гістарычны, дакументальны збор. І

ў гэтым яе навуковая і практычная каштоўнасць для будучага пакалення беларусаў. Для тых, хто сёння верыць у свабоду і незалежнасць сваёй краіны.

Я магу паспрачацца з Лідзіяй Савік, якая ў прадмове да кнігі параўнала яе з своеасаблівым помнікам роду Гарэцкіх. Настойваю: гэта не помнік, а хутчэй фундаментальны дакумент барацьбы ўсяго роду беларусаў за сваю незалежнасць, права людзьмі і беларусамі звацца.

Дзякую за Вашу працу. У якасці дадатку, хоць і са спазненнем:

Віншую Вас, Радзім Гаўрылавіч, і нашу агульную любіміцу Галінку з чарговым днём нараджэння. Здароўя вам абамі і далейшага шчаслівага сумеснага жыцця на доўгія-доўгія леты.

Уладзімір ПЛЕП

Ад рэдакцыі: БФК плануе ў студзені 2021 года правесці прэзентацыю кнігі.

З гісторыі касцёлаў у Сурвілішках

Сурвілішкі – вёска ў Іўеўскім раёне, знаходзіцца на паўночным захадзе Трабаві. Гэта даўняе мястэчка гістарычнай Ашмяншчыны (частка Віленшчыны). Сёння ў ёй вылучаецца касцёл Найсвяцейшай Тройцы.

Упершыню касцёл як дзейны ў Сурвілішках успамінаецца ў 1500 годзе. Паводле ж некаторых звестак, ён быў заснаваны ў 1510 годзе. У той час ён насяў назву касцёл Святога Яна. У сярэдзіне XVI стагоддзя Сурвілішкі былі падзелены паміж сем'ямі Сурвілаў і Гайкаў. На сваёй палове Ян Гайка, кашталян берасцейскі і староста трабскі, вырашыў пабудаваць асобны касцёл, аднак так і не паспеў гэтага зрабіць. Волю памерлага выканала яго жонка Ружа з Жычылаў, збудаваньне святыню ў 1591 годзе. Новы касцёл атрымаў назву Найсвяцейшай Тройцы. Пазней касцёл Св. Яна больш не згадваецца (верагодна, струхнелую святыню разабралі і вырашылі не аднаўляць, бо мясцовым парафіянам хапала і аднаго храма), а касцёл Найсвяцейшай Тройцы ў другой палове XVIII стагоддзя быў рэканструяваны ў стылі барока і працягваў дзейнічаць далей. Паводле іншых звестак, на пачатку XX стагоддзя коштам парафіянаў быў пабудаваны новы касцёл (але хутчэй за ўсё адбылася толькі значная рэканструкцыя святыні). Касцёл Найсвяцейшай Тройцы

быў пабудаваны на паўднёвай ускраіне паселішча, на парафіяльных могілках. Гэта быў бязвежавы крыжападобны ў плане храм (памерамі прыкладна 18х12 м) з вузкім трансептам, пяціграннай падоўжнай апсідай, фланкаванай дзвюма нізкімі сакрыстыямі. Галоўны фасад завершаны фігурным барокавым франтонам. Касцёл быў накрыты двухсхільным дахам з вальмамі над прэзбітэрыем. Вільчык даху над алтаром завяршаўся гранёнай сігнатуркай.

Залавы інтэр'ер, перакрыты плоскай падшыўной столлю з закругленымі вугламі, упрыгожвалі тры барокавыя алтары, дэкараваныя калонамі і пілястрамі карынтскага ордэра, разьбяным раслінным арнамантам, галоўкамі пунці. Над нартаксам былі зробленыя хоры з арганам, што раскрываліся ў малітоўную залу ачарнымі праёмамі.

Званіца заўсёды стаяла асобна і таксама была драўлянай. У другой палове XIX стагоддзя тэрыторыя касцёла была абнесена бутавай агароджай, галоўны ўваход пазначаны двухслуповай брамай. Адначасова з гэтым, а дакладней у 1878 – 1880 гадах, злева ад уваходнай брамы над магілай мясцовага шляхціча Рамана Паплаўскага была ўзведзеная каменная капліца (аб чым сведчыць мемарыяльная гранітная пліта фундатара на заходняй сцяне), якая стала і новай званіцай касцёльнага комплексу. Атрымалася вельмі цікавае чатырохузрубовае квадратнае ў плане збудаванне з цэглы, бутавага каменю і дрэва. У цокальным узроўні быў пахаваны сам Паплаўскі, над пахавальняй у каменным ярусе знаходзілася капліца з алтаром і хорами. Завяршаў кампазіцыю высокі драўляны ўзровень званіцы пад шатровым ча-

тырохсхільным гонтавым дахам. Верагодна, у першай палове XX стагоддзя апошні ўзровень быў страчаны і яго замяніла падобная канструкцыя званіцы, але больш простая, без дэкору і меншая па вышыні, аднак і ад яе цяпер амаль нічога не засталася.

У 1784 годзе ў Сурвілішках, што тады належала Ігнату Чэховічу, была пабудаваная капліца. У другой палове XIX стагоддзя да сурвілішскай парафіі належала капліца ў Клявіце (раней нарвілішская парафія, Літва). Перад Другой сусветнай вайной колькасць вернікаў тут складала амаль 2300 чалавек.

У пасляваенныя гады касцёл Найсвяцейшай Тройцы быў зачынены, і ансамбль з часам пераўтварыўся ў жахлівыя руіны. Тым не менш, у 1970-я гады касцёл быў аб'яўлены помнікам архітэктуры. Ды й гэта не ўратавала яго ад знішчэння – у 1999 годзе струхнелую старажытную святыню разабралі, а на яе

месцы ўсталювалі крыж. Капліца-званіца і касцельная брама пакуль захоўваюцца ў руінным стане.

Пасля распаду СССР сурвілішская парафія адрадылася. У 1992 годзе ў цэнтры вёскі каталіцкія вернікі пабудавалі новы будынак касцёла з дрэва і абклалі яго сілікатнай цэглай. Святыня была асвечаная пад гістарычным тытулам Найсвяцейшай Тройцы. На жаль, пажар 1 траўня 2003 года моцна пашкодзіў новы храм. Сёння ён адбудаваны, згарэлае дрэва ўнутры замененае на газасілікатныя блокі.

Касцёл прамавугольны ў плане з паўкруглай алтарнай часткай, накрыты двухсхільным дахам з вальмамі над алтаром, з вежай-званіцай над галоўным уваходам. Тут захоўваецца старажытны табернакулом са старога касцёла, ляжыць у храме і стары каваны крыж з галоўнага фасаду.

*Іван ЗАХАРЭВІЧ,
г. Іўе*

Батлейка ў музейных сценах былога храма

Батлейка як з'ява вядомая ў многіх славянскіх народаў, і называецца па-рознаму. Але толькі ў Беларусі яе назва паходзіць ад назвы горада Батлеем (Віфлеем) і адназначна нагадвае, якая гісторыя лягла ў аснову дзеі.

Батлейка – традыцыйны беларускі народны ляльчыны тэатр, што расказваў гісторыю Нараджэння Хрыста і іншыя біблейскія гісторыі,

звязаныя з ім. Нярэдка тэатр быў вандруючы, суправаджаўся спевамі. Гэта быў адзін з самых даступных спосабаў знаёмства з Бібліяй для простага людю. Дадаткам былі невялікія сцэнікі з жыцця звычайнага людю – пра селяніна, салдата, карчмара, яўрэя, дамы, фэцэта ды інш.

Музей беларускага народнага мастацтва, што працуе ў Раўбичах (Мінскі раён), сёлета прапанаваў

гэтую простую, але яркую форму знаёмства дзяцей з гісторыяй Божага Нараджэння. У традыцыйнай 2-павярховай батлейцы супрацоўнікі музея дзве суботы запар (19 і 26 снежня а 12 гадзіне) паказваюць спектакль «Цар Ірад», што ў лёгкай, даступнай форме распавядае біблейскую гісторыю нараджэння Ісуса Хрыста. Лялькі для спектакля створаныя музейнымі мастакамі-рэстаўратарамі і супрацоўнікамі. Акрамя таго, унікальны інтэр'ер музея – будынак былога

касцёла, затым царквы, пабудаваны ў сярэдзіне XIX стагоддзя, дадае спецыфічны святочны антураж гэтай дзеі.

Для арганізаваных груп у музеі прапануюцца таксама арганізаваныя комплексныя праграмы з транспартнымі паслугамі, майстар-класамі і пачастункам. Папярэдні запіс абавязковы па тэлефонах: +375 17 5074469 і +375 29 1353241 (Viber, WhatsApp).

Паводле інфармацыі арганізатараў

Каб любіць Беларусь

Беларуская лялька-абярэг

Мэта нашай працы: прызначэнне, традыцыі і звычаі, звязаныя з беларускімі лялькамі.

Задачы:

1. Пазнаёміцца з гісторыяй узнікнення лялек;
2. Даведацца пра стварэнне і прызначэнне лялек;
3. Даведацца пра абярэгавае лялькі.

Аб'ект нашага даследавання – беларуская лялька, яе стварэнне і прызначэнне.

У час працы над тэмай намі была выказаная гіпотэза: беларуская лялька – гэта найкаштоўнейшы здыбытак беларускай культуры і мастацтва, які па-ранейшаму адыгрывае вялікую ролю ў жыцці беларускага народа.

Гісторыя узнікнення лялек

Калі зазірнуць у гісторыю лялькі, можна знайсці шмат цікавага. На працягу многіх стагоддзяў яна з'яўлялася часткай народнай культуры. Самая старая славянская лялька датуецца XVI ст., аднак гэта не азначае, што менавіта тады з'явіліся лялькі. На жаль, тканіна, з якой скручвалі мотанкі, не можа доўгі час захоўвацца, аднак нематэрыяльная славянская культура сведчыць, што лялькі сягаюць сваімі каранямі ў далёкае дахрысціянскае мінулае.

Яшчэ ў сярэдзіне XX ст. у кожнай сям'і дзеці гулялі з традыцыйнымі лялькамі. І толькі з 1960-х гг., калі прамысловыя прадпрыемствы пачалі выпускаць мільённыя партыі цацак з пластыку, традыцыйны выраб хатняй лялькі амаль згасла. Аднак не знікла зусім, будучы глыбока адкладзенай у народнай памяці.

16 лістапада адзначаецца Дзень беларускай лялькі.

І якімі б прыгожымі і прывабнымі ні былі сучасныя лялькі, мы ўсё ж запрашаем вас наведацца ў госці да самаробнай.

Лялькі падзяляюцца на 3 групы:

- абярэжныя;
- абрадавыя;
- гульнявыя.

Абярэжныя беларускія лялькі

Наогул, з абярэжнымі лялькамі не гулялі. Іх выраблялі з канкрэтнай мэтай – лекаваць, паспрыць у

справах, дапамагчы ў пэўнай сітуацыі. Ствараючы такую ляльку, чыталі замовы малітвы, таму лічылася, што набытае лялька незвычайную сілу.

Лялькі-абярэгі (ці ахоўныя) у крызісныя часіны, калі была асабліва патрэбная іх падмога, тройчы паварочвалі супраць гадзіннікавай стрэлкі, прамаўляючы засяцкую формулу: «Адкруціся злом, павярніся дабром!».

З чаго рабілі лялькі?

Дзеля стварэння лялек выкарыстоўвалі розныя прыродныя матэрыялы: сухую траву, салому, бяросць, галінкі дрэў, бярвенцы, тканіну, кукурузныя кіякі, трэскі, стружку, паперу, часанкі лён. Рабілі таксама з каваляў ношанага бацькоўскага адзення.

Пры вырабе лялек нельга было карыстацца ні нажніцамі, ні іголкай. Каб жыццё было «не рэзанае і не колае», тканіну рвалі, а дэталі фармавалі і злучалі між сабой з дапамогай розных нітак, вярочак, тасэмак, якія завязвалі на няцотную колькасць вузельчыкаў. Лялькі трэба было майстраваць правільна адразу – не перапыняючыся і не перааробляючы: паўторныя дзеянні перакрэслівалі першыя і пазбаўлялі выраб магічнай сілы. Даўней лічылася, што дзецям да чатырох гадоў можна гуляць толькі з «цёплымі» цацкамі і лялькамі – драўлянымі і з аначак, – каб душа не застыла.

Адметнае і тое, што цягам доўгага часу лялькі былі без твару. Лічылася, што твар ляльцы не патрэбны, што ў доме не павінна быць лішніх вачэй. Паколькі вочы (а таксама нос, рот, няхай нават і намалеваныя) з'яўляюцца варотамі, праз якія праходзіць сувязь з касмічнымі сіламі. А сярэд іх – шмат тых, якія могуць нашкодзіць дзіцяці, сям'і ўвогуле. Толькі ў канцы XIX ст. у тканевыя лялькі пачынае з'яўляцца твар. Звычайна яго малявалі вуглём з печкі. Таксама твар лялькі вышывалі, выкарыстоўваючы пры гэтым сімваліку народнай вышыўкі.

Жаночыя твары абзначаліся крыжападобнымі і ромбападобнымі ўзорамі. Рот, як правіла, вышывалі чырвонымі ніткамі шчыль-

нымі шыўкамі або крыжыкам. Роцікі ў лялек былі маленькія: так падкрэслівалася, што лялька павінна маўчаць, яна не мае права адкрываць рот. Адзіна ўмова – абавязкова, незалежна ад таго, які майструецца абярэг, каб прысутнічаў чырвоны колер. Няхай танютка ад таго, які майструецца абярэг, каб прысутнічаў чырвоны колер. Няхай танютка ад таго, які майструецца абярэг, каб прысутнічаў чырвоны колер. Няхай танютка ад таго, які майструецца абярэг, каб прысутнічаў чырвоны колер.

Лялькі «Жаданніца»

Ці могуць лялькі выконваць жаданні? Лічылася, што могуць. Такую ляльчку дзятчунка рабіла і хавала так, каб яе ніхто не бачыў. І калі з'яўлялася жаданне, то даставала сваю жаданніцу, гулялася з ёй і прывязвала да адзення якую-небудзь стужачку або прышывала гузічак ці пацерку. І казалі: «Я табе падаруначак падару, а ты мне за гэта дапамажы маё жаданне споўніць». Ляльчку хавала. Праходзіў час і жаданне спаўнялася. Зноў дзятчунка даставала ляльчку, каб падзякаваць.

Ліхаманкі

Лялькі, якія дапамагалі хворым, называліся – «ліхаманкі». Іх рабілі 13 штук, маленькімі, збіралі ніткамі і ставілі на комін, які быў па сутнасці мяжой паміж тым светам і гэтым. Кожная з лялек атрымлівала сваю назву: пухляк, гарачня, трася і г.д. Калі зімой пачынаў хварэць хтосьці з сям'і, гаспадыня брала ляльчку і казала ёй: «Калі не правівацца хворы, выкіну цябе на мороз!». Чалавек папраўляўся, а лялька забірала на сябе хваробу.

Лялькі «Дзесяціручка»

У яе 10 рук, і можна не турбавацца пра час. Можна сказаць: «Мілая, дапамагай!». І сіці спакойна брацца за першую справу. Не турбавацца, не мітусіцца і не трывожыцца, што не паспееш, не дабяжыш, не даробіш. Яна дапамагае і сочыць, каб усё атрымалася.

«Дзесяціручка» прынята дарыць нявесце на вяселлі, каб у маладой гаспадыні ўсё спарылася. Яшчэ «Дзесяціручка» дапамагае творчым людзям.

Да ручак можна прывязаць розныя рэчы, у залежнасці ад жадавання.

Лялька «Дзесяціручка»

Лялька-падарожніца

Маленькая, здольная швацца ў далоні, з клуначкам зерня ў руках, лялька «высцілае» шчаслівую дарогу і зберагае гаспадару далёка ад дому.

Лялька-траўніца

У ляльку закладзеныя розныя лекавыя зёлкі, якія штогод трэба замяняць. Яна і абярэг хаты, і супакальнік, і дапамагае ад бяссоння, і валодае ачышчальнымі якасцямі (залежыць ад таго, якія зёлкі ў ёй змешчаныя).

Багатуха

Гэтую ляльку пладавітасці, расквіту заўсёды рабіла маці. І выглядала лялька так: да асноўнай, большай, постаці прывязваюць пасам маленькіх лялек-дзетак. Часта ляльку дарылі на вяселле: пад час вясельнай цырымоніі маці адрывала маленькіх лялек ад вялікай і перадавала маладым – на прыплод, зачын здаровых нашчадкаў і дабрабыт. Вялікая лялька заставалася ў бацькоўскай хаце як увасабленне моцы роду. Яе ставілі вельмі высока на шафу ці паліцу і ніколі не давалі ў рукі чужым. Багатуху не знішчалі, пакуль доўжыўся род.

Лялька «Неразлучнікі»

Цудоўным падарункам на вяселле была лялька «Неразлучнікі». Паглядзіце, якая народная мудрасць закладзена ў вобраз гэтай лялькі! Муж і жонка «звязаныя» лёсам – па адной руцэ ў іх вольныя, адна ж – агульная: каб у горы і радасці ішлі рука аб руку.

Зернявушка (Крупенька)

Ляльку робяць увосень з новага ўраджаю (тулава – клуначак з зернем), а разбіраюць на фрагменты ўвесну, засяваючы зернем з яе першую раллю. Ствараюць абавязкова сваімі рукамі, не дораць і не прымаюць як

дар. Сімвал багацця, дабрабыту, ладу. Ставяць на покуці пад абразамі.

Лялька «Кувадкі»

У кожнага дзіцяці была ў льюльцы лялька, якая ахоўвала яго ад дрэннага вока.

Але была і такая лялька, якая суправаждала дзіця з самага дзяцінства і да той пары, пакуль не «адыходзіла», гэта значыць – рвалася, «порцілася». Гэта «Кувадкі».

Гэтых лялек развешваюць над калыскай немаўляці. Іх можа быць колькі заўгодна, але абавязкова – няцотная колькасць. Згодна з уяўленнямі нашых продкаў, яркія «Кувадкі» спачатку бераглі дзіця ад суроку. Пасля дзіця з гэтай лялькай гуляла.

Лялька «Пелянашка»

Пелянашку нельга было купіць, паколькі іх рабілі толькі для сябе. Працавалі над абярэгам жанчыны абавязкова ўпотаі і бераглі прадмет не толькі ад чужых вачэй, але і вачэй мужчынаў свайго роду. Лялькі скручвалі адмысловым чынам і ні ў якім разе не шылі іголкай, а тканіну ірвалі рукамі на патрэбныя кавалкі, не выкарыстоўваючы пры гэтым нажніцы. Рабілі ляльку на каленях за адзін дзень і ў добрым настроі. Найлепшыя для гэтага дні – панядзелак, аўторак, чацвер і субота. Нельга рабіць абярэг у нядзелю і ў свята, а на кожны вузельчык трэба наштапаць добрае слова або малітву.

Лялька «Берагіня»

Яшчэ да нараджэння дзіцяці кожная маці рабіла ляльку-берагіню. Абавязкова – без выкарыстання нажніцаў і іголки: ляльку нельга было ні ўкалоць, ні парэзаць, паколькі ў ёй захоўвалася мацярынская пшчыта і любоў.

Калі ў сям'і здараліся частыя сваркі, то, застаўшыся адна, жанчына, адчыніўшы вокны, нібыта маленькім венікам, лялькай «вымятала» сваркі з хаты, негатыўную энергію, якая перахаджае жыць у ладзе і згодзе.

Строгіх патрабаванняў наконіт убранныя лялек-абярэгаў няма, яны могуць быць апранутыя на любы густ, толькі, вядома, з выкарыстаннем чырвонага колеру. Галоўнае – гэта думкі, з якімі іх майструюць.

*Таня БАШМАКОВА,
Марыя ТАРАХОЎСКАЯ,
вуначкі СШ № 54 г. Мінска
Куратар Наталля
Аляксандраўна Фандо,
настаўніца беларускай мовы
і літаратуры*

Гісторыі пра святога Мікалая

Надыходзяць чаканыя зімовыя святы, якія нясуць з сабою таямніцы і загадкі, калі загадваюцца жаданні і спаўняюцца мары. Не толькі дзеці, але й дарослыя часам спадзяюцца на чароўную дапамогу... Цяпер спадзванні на Дзеда Мароза. Які, кажучь, завітае з унучкаю Снягуркай ды прынясе падарункі. Нашыя ж продкі ў мінулыя стагоддзі чакалі на Хрыстовы Народзіны іншага – святога Мікалая, па-просту – Міколу. З ім звязвалі дзеці і дарослыя спадзевы на дапамогу, на цуд калядны. Гэта пазней, у сярэдзіне мінулага стагоддзя, былі прудуманыя навагоднія Дзед Мароз са Снягуркаю-ўнучкай. Зрэшты, гэта ўжо іншая тэма.

Што ж да гісторыі святога Мікалая, то яна складаецца з двух гісторыяў. Першая – біяграфія святога, пудатворцы Мікалая, архіепіскапа Мір Лікійскіх, другая – аб тым, чаму сёння святы Мікалай настолькі папулярны, а таксама – чаму ўяўляецца мільям дзядулькам, часам таўставатым, з санямі ды аленямі.

Збіяграфіі пудатворцы. Паводле адных звестак, нарадзіўся будучы святы прыкладна ў 270 годзе ў грэчаскай калоніі Патара (цяпер гэта рэгіён у Турцыі). Іншыя крыніцы кажуць, што ён жыў на мяжы III і IV стст. Тут варта дадаць, што царкоўная гісторыя кажа пра ягоны ўдзел у 325 годзе ў I Усяленскім Саборы (тады быў прыняты Нікейскі Сівал веры) і пра смерць у 335 годзе.

Згодна царкоўнаму паданню, ён быў адзіным дзіцём у багатай і пажобнай сям'і. Яшчэ ад нараджэння выяўляў іншым святоло будучай сваёй славы пудатворцы. З маленства

рупліва вывучаў Пісанне, днямі не выходзіў з храма, а начаі маліўся і чытаў кнігі. Калі вырас, то адмовіўся ад мірскіх задавальненняў на карысць высакародства. Ён быў вядомы сваёй чуллівасцю да чалавечага гора, да нэнды. Заступаўся за пакрыўджаных і дапамагаў бедным. Пасля смерці бацькоў ён шчодро дапамагаў абяздоленым, выкарыстоўваючы сямейныя багацці – раздаў іх усе. Пры гэтым рабіў усё так, што дабрадзея немагчыма было заўважыць.

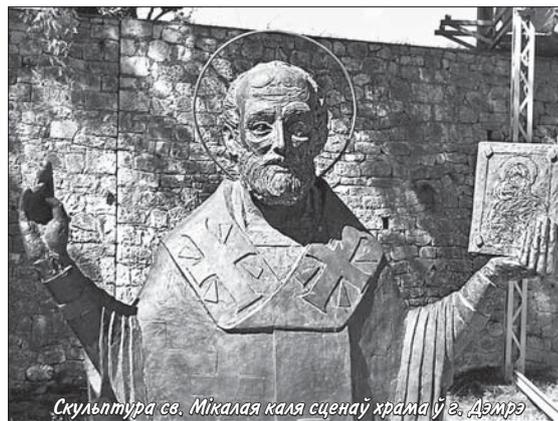
Неўзабаве стаў епіскапам у горадзе Міры (сучасны горад Дэбрэ ў турэцкай правінцы Анталія). Яго вобраз быў яркім і пазнавальным: на галаве епіскапская чырвоная мітра, у руках пастырскі посох. Без сумневаў, чырвоны халат і мітра паслужылі пазней для дадумвання сучаснага чырвонага касцюма Санта Клаўса. Пра гэта – крыху далей.

Памёр святы Мікалай 6 снежня (паводле грыгарыянскага календара – 19 снежня). Для хрысціянаў смерць святога азначае нараджэнне яго на нябёсах. Таму ў хрысціянскай традыцыі было прынята пасылаць адно адному паштоўкі з Хрыстовымі Народзінамі

напярэдадні угодкаў смерці св. Мікалая.

3 гісторыі, паданняў і легендаў. Есць нямала сведчанняў аб дабрыні і міласэрнасці святога Мікалая. Адна гісторыя распавядае аб уратаванні ад смерці салдатаў, якіх несправядліва асудзілі да смерці праз карыстальнасць горадначальніка. Свяціцель смела падышоў да ката і ўтрымаў ягоны меч, ужо занесены над галавамі асуджаных. І гарадскі галава раскаяўся і прасіў яго аб прабаценні... Другае апавядае, як Мікалай дапамог тром дочкам збяднелага суседа, які насміхаўся над высакародствам і дабрачыннасцю Мікалая. Уначы ён таемна кінуў у вакно тры мяшчэчкі з золатам. І гэты ўчынак дапамог дзяўчатам выйсці замуж і ўратаваў іх ад ганьбы (паколькі сам бацька планаваў аддаць іх у блудніцы).

Захаваліся сведчання пра цуды пасля смерці святога Мікалая. Адна гісторыя распавядае, што ён уратаваў маракоў ад знішчэння іх карабля пад час шторму. Маракі памаліліся святому, і ён з'явіўся і выбавіў з карабля. Уратаваныя прыплылі ў Міру і маліліся, будучы ўдзячнымі Мікалаю. Паводле другой гісторыі,

Скульптура св. Мікалая каля сценаў храма ў г. Дэбрэ

менавіта цудоўнае ўмяшальніцтва святога жыхары Міры былі ўратаваны ад голаду. Ён так кіраваў дзеяннямі капітана карабля, што той змяніў курс, увайшоў у порт Міры і выгрузіў сто мяхоў збожжа для галодных. Пасля ён накіраваўся ў порт прызначэння – Канстанцінопаль – і там аказалася, што з трума карабля не прапала ніводнага мяха. Калі ўлічыць марскія цуды святога Мікалая, нядзіўна, што па берагах Сярэдняга і Чорнага мораў шмат капліцаў, цэркваў і манастыроў, асвечаных у яго імя.

А дзвесце гадоў таму з'явіўся новы персанаж зімовых святаў. У 1822 г. амерыканец Клемент Кларк Мур напісаў паэму «Прыход святога Мікалая», у 24-х чатырохрадкоўях якой распаўвае пра хлапчука, які сустрэўся напярэдадні Хрыстовых Народзінаў са святым, які прынёс яму падарункі. Але паэт паказваў Мікалая, які ўжо называўся на манер паўночнаамерыканскіх перасяленцаў Санта Клаўсам, жыццядасным, вясёлым... эльфам з акруглым жывоцікам і з льякоўка ў роце, з якой без перапынку выпускаў беласнежныя аблокі духмянага тытунёвага дыму. Святы страціў епіскапскае адзенне

і перасёў на запражаных аленяў. Яго апраналі ў кажухі розных колераў. Аж пакуль у 1939 г. вядома фірма «Coca-Cola» не распачала новую рэкламнаю кампанію, скіраваную на набыццё прахаладжальнага напою ў зімовы час. Галоўным персанажам і стаў Санта Клаўс. Мастак Хадан Сандблом намалюваў дабрадушнага белабародага старычка ў бела-чырвоных апратках з пляшкаю газаванага напою ў руках. Санта Клаўс, якім ведаюць яго цяпер, з'явіўся. Ён паступова выцесніў англійскага Бацьку Народзінаў, французскага Народзінага Дзеда, фінскага Ёлаўпукі, упэўнена «наступае» на савецкага (створанага ў сярэдзіне мінулага стагоддзя дзеля падмены святому Мікалаю) Дзеда Мароза.

І вярнемся да архіепіскапа, святога, пудатворцы. Сучасныя дзеці таксама чкаюць у дзень святога Мікалая справядлівы суд ад добрага «чараўніка» – пакладзе ён пад падшукі розгі для неслухмяных ці падрыхтуе падарунак за добрыя паводзіны? Завычай святы Мікалай (не без дапамогі бацькоў) апраўдае свой добры вобраз і надзяляе дзяцей доўгачаканымі падарункамі.

Падрыхтаваў Явон ПАЛЬСКИ

Храм, у якім служыў св. Мікалай у г. Дэбрэ

Дзе варта пабываць

Пра творцу, надзеленага рознымі талентамі

Учытальнай зале рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі сёлета з 24 лістапада па 31 снежня можна пабачыць юбілейную экспазіцыю «Сын Зямлі пад белымі крыламі», прымеркаваную да 90-годдзя з дня нараджэння славутага празаіка, паэта, публіцыста, драматурга, перакладчыка, сцэнарыста Уладзіміра Караткевіча, чалавека неардынарнага, надзеленага рознымі талентамі, сапраўднага сына Бацькаўшчыны. ЦНБ НАН Беларусі з'яўляецца захавальніцай самай вялікай часткі дакументальнай спадчыны пісьменніка.

Выстава дае наведнікам унікальную магчымасць зазірнуць у святая святых – творчую лабараторыю У. Караткевіча, адчуць атмасферу, у якой

нараджаліся героі яго будучых раманаў, аповесцяў і апавяданняў, што так палюбіліся чытачам і увайшлі ў залаты фонд айчынай і сусветнай літаратуры. Дакументы з асабістага архіва Уладзіміра Сямёнавіча адлюстроўваюць асноўныя этапы яго жыцця і творчасці. Кожны з іх – сапраўдны рарытэт, нясе асабістую аўру, з'яўляецца сведкам творчага працэса, распавядае пра гісторыю стварэння таго ці іншага твору.

Сярод экспанатаў – царнавікі, аўтографы паэтычных твораў: ад першай публікацыі вершаў у аршанскай раённай газеце «Ленінскі прызыў» да апошняй – верша, прысвечанага Васілю Быкаву, рукапісы твораў 1950-х гг. з цікавымі малюнкамі пісьменніка, раманаў «Каласы пад сярпом тваім», «Хрыстос

прызямліўся ў Гародні», «Чорны замак Альшанскі», аповесцяў і апавяданняў, эсэ, казак.

Асобныя тэматычныя блокі ствараюць уяўленне пра У. Караткевіча як драматурга, кінасцэнарыста. На выставе можна пазнаёміцца з рукапісамі п'есаў «Маці ўрагану», «Калыска чатырох чараўніц», «Кастусь Каліноўскі», пабачыць афішу прэм'еры спектакля, пастаўленага ў Беларускім дзяржаўным акадэмічным тэатры імя Якуба Коласа, з аўтографамі ўдзельнікаў спектакля.

Кінематаграфічную дзейнасць У. Караткевіча адлюстроўваюць сцэнарыі мастацкіх фільмаў, фатаграфіі асобных кадраў з кінафільмаў, сярод якіх – «Хрыстос прызямліўся ў Гародні» (дзе ў эпизаднай ролі татарскага воя зняўся і сам пісьменнік).

Выклікаюць цікавасць дакументы часоў вучобы У. Караткевіча ў Кіеўскім дзяржаўным універсітэце, нататнікі, узоры перапіскі.

Сярод выяўленчых дакументаў дэманструюцца цікавыя і рэдкія фотаздымкі з сямейнага альбома Караткевічаў, малюнкi пісьменніка на гістарычныя тэмы, ілюстрацыі да ўласных твораў, яго самадастатковыя эцюды, падпісаныя «УК», а таксама – партрэтныя замалёўкі, сяброўскія шаржы на У. Караткевіча, выкананыя рознымі асобамі.

У асобным раздзеле экспазіцыі сабраная амаль уся друкаваная спадчына пісьменніка – ад першых прыжыццёвых выданняў паэтычных зборнікаў да салідных збораў твораў, а таксама кнігі, што выдадзены ўжо пасля смерці У. Караткевіча. Асобныя блокі прысвечаны перакладам твораў пісьменніка на розныя мовы народаў свету, даследаванням навукоўцаў аб жыцці і творчасці пісьменніка, успамінамі сяброў, сваякоў, літаратараў, мастакоў, артыстаў, кнігі з дарчымі надпісамі.

Паводле паведамлення арганізатараў

СТУДЗЕНЬ

1 – Богусь Францішак Ксаверый Міхал (1746, Віленскае ваяв. – 1820), філосаф, гісторык, тэолаг, пісьменнік – 275 гадоў з дня нараджэння.

1 – Карскі Яўхім Фёдаравіч (1861, Гродзенскі р-н – 1931), філалаг-славіст, заснавальнік беларускага навуковага мовазнаўства і літаратуразнаўства, этнограф, фалькларыст, палеограф, педагог, акадэмік Пецябургскай АН, правядзены член Інбелкульту і Чэшскай АН – 160 гадоў з дня нараджэння.

1 – Белавусаў Уладзімір Пракопавіч (1921, Шумілінскі р-н – 2006), мастак кіно, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1974) – 100 гадоў з дня нараджэння.

1 – Булгакава Іна Барысаўна (1941), мастак-дэзайнер, мадэльер, узнагароджаная дыпловамі і медалямі ўсесаюзных і міжнародных фестываляў, выставак, конкурсаў мод – 80 гадоў з дня нараджэння.

1 – Бандарэнка Валерый Мікалаевіч (1946), акцёр, заслужаны артыст Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

2 – Міхась Зарэмба (Міхаіл Мікалаевіч; 1941, Лагойскі р-н – 2002), пісьменнік, перакладчык, аўтар кніг аповесцяў і апавяданняў для дзяцей, перакладаў твораў рускіх і ўкраінскіх пісьменнікаў, рамана Г. Уэlsa «Чалавек-невідзімка» – 80 гадоў з дня нараджэння.

2 – Шарубіна Ніна Уладзіміраўна (1961, Магілёўскі р-н), артыстка оперы, народная артыстка Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2012) – 60 гадоў з дня нараджэння.

3 – Башылаў Міхаіл Сяргеевіч (1821, Жлобінскі р-н – 1870), мастак, ілюстратар, аўтар класічных ілюстрацый да твораў А. Грыбаедава і Л. Талстога – 200 гадоў з дня нараджэння.

3 – Кандрусевіч Тадэвуш Ігнацьевіч (1946, Гродзенскі р-н), дзеяч Рымска-Каталіцкага Касцёла ў Беларусі, арцыбіскуп, мітрапаліт Мінска-Магілёўскага – 75 гадоў з дня нараджэння.

3 – Харык Рыгор Ільіч (1951, Мінск), артыст аперэты, заслужаны артыст Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

4 – Абрамаў Максім Паўлавіч (1911 – 1973), акцёр, заслужаны артыст Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

4 – Мемарыяльны музей-майстэрня З.І. Азгура (Мінск; 1996), адзіны манаграфічны музей у Беларусі, створаны на базе творчай майстэрні скульпштары, – 25 гадоў з часу стварэння (адкрыты 18.02.2000).

5 – Ярковіч Уладзімір Міхайлавіч (1941, Любанскі р-н – 1991), дыктар радыё і тэлебачання, заслужаны артыст Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

5 – Гаранская Таццяна Георгіеўна (1951, Мінск), мастацтвазнаўца – 70 гадоў з дня нараджэння.

6 – Дудышкін Сцяпан Сямёнавіч (1821, Віцебск – 1866), журналіст, літаратурны крытык – 200 гадоў з дня нараджэння.

6 – Шабалін Анатоля Андрэевіч (1946, Мінск), архітэктар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2004, 2012) – 75 гадоў з дня нараджэння.

7 – Раеўскі Іосіф Майсеевіч (1901 – 1972), рэжысёр тэатра, педагог, акцёр, заслужаны артыст Расіі, заслужаны дзеяч мастацтваў Расіі, народны артыст Беларусі і СССР – 120 гадоў з дня нараджэння.

9 – Кавалеўскі Восіп Міхайлавіч (1801, Вялікая Бераставіца – 1878), вучоны-гісторык, адзін з заснавальнікаў манголазнаўства ў Расіі, акадэмік Пецябургскай АН, лаўрэат Дзяржаўскай прэміі Пецябургскай АН – 220 гадоў з дня нараджэння.

9 – Лойтар Навум Барысавіч (Нохум Борухавіч; 1891 – 1966), рэжысёр тэатра, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1946) – 130 гадоў з дня нараджэння.

10 – Лаўроў Георгій Лаўрэнцьевіч (1896 – 1967), архітэктар, сярод работ якога галоўны корпус БДУ, будынкі Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У.І. Леніна і інш., – 125 гадоў з дня нараджэння.

11 – Бялоў Аляксандр Аляксандравіч (1921 – 1985), акцёр, заслужаны артыст Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

11 – Сідараў Аляксандр Сяргеевіч (1951, Віцебск), мастак тэатра лялек, лаўрэат тэатральнай прэміі імя Л. Мазалеўскай (1994) і першы лаўрэат прэміі імя І. Ушакова (2001) – 70 гадоў з дня нараджэння.

12 – Мулявін Уладзімір Георгіевіч (1941 – 2003), артыст эстрады, кампазітар, аранжыроўшчык, народны артыст Беларусі і СССР, заслужаны дзеяч культуры Польшчы, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1976), мастацкі кіраўнік ансамбля «Песняры» – 80 гадоў з дня нараджэння.

Шаноўныя сябры!

Наступны нумар «Краязнаўчай газеты», паводле графіка, выйдзе 11 студзеня. Да сустрэчы ў новым годзе! Няхай ён прынясе шчасце і поспех!

Таландскі Сінтаклаас

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 47

Уздоўж: 1. Віна. 7. Дзісна. 8. Дана. 9. Трал. 10. Здраўнёва. 13. Гразь. 14. Дрыса. 15. Сані. 16. Цар. 17. Бай. 20. Вуда. 21. Струг. 24. Пярун. 25. Палачанкі. 26. Бары. 27. Зоры. 28. Віцба. 29. Ялец.

Упоперак: 2. Ніл. 3. Азярод. 4. Ана-нас. 5. Даламіт. 6. Стрыгун. 11. Рагвалод. 12. Фарватар. 18. Лінатып. 19. Свіцязь. 22. Трахіт. 23. Ганьба. 26. Бал.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПРЫДЗЁЛ – у праваслаўным храме невялікая бесстаўпная прыбудова з паўднёвага ці паўночнага боку фасада або спецыяльна вылучаная частка асноўнага будынка, якая мае дадатковы алтар (асвечаны ў імя святога ці свята, адрознага ад таго, у чыё імя асвечаны галоўны алтар храма) для асобных богаслужэнняў.

ПРЫЗБА – насып уздоўж ніжняй часткі зруба хаты для засцярогі яго ад вільгаці і для ўцяплення памяшкання.

Найбольш простая прызба – прысыпка зямлёй ці пяском двух ніжніх вянцоў. Больш дасканалая і пашыра-

ная – з калкоў, убітых у зямлю на адлегласці 35–40 см ад сцяны і пералічаных лазоў або бярозавымі пруткамі, ці з укапаных слупкоў, за якія закладвалі тонкае бяровенне, дошкі, гарбылі. Вядомыя прызбы і з укапаных слупоў з пазамі, у якія закладвалі бяровенне, дылі. Прызбы былі невысокімі, зрадку іх насыпалі да акна. Прызбы засыпалі зямлёй, часцей пяском, кастрыцямі.

У наш час будынкі ставяцца на падмурку, фундаменце і прызбы не робяцца.

ПРЫЗНАКА – асобая адзнака (метка) маладога, маладой (абазначала яе дзяцюкую годнасць) і галоўных вясельных

чыноў. Прызнаку накладалі ў час спецыяльных абрадаў не толькі для адрознення чыноў, але і як сімвал аднавання роду маладых.

Першапачаткова прызнаку прышывалі да шапак вясельнікаў (на вясельні мужчыны павінны былі прысутнічаць толькі з пакрытай галавой), пазней іх прышывалі да вопраткі на грудзях – жанатым і маладому – з правага боку, халастым – з левага. Абрад наладжэння прызнакі (букецкіка кветак або вяночка) маладому і членам яго дружыны адбываўся пераважна пасля з'яўдзнення маладых, радзей – напярэдадні вясельля. Калі нявесту пасля з'яўдзнення саджалі каля жаніха, дружко апошняга звяртаўся да прысутных з просьбай «прышыць прызнаку князю маладому», здымаў з яго шапку і перадаваў яе старшай дружыне маладой. Тая здымала з галавы маладой вяночак і, папрасіўшы дабраславення, прышывала яго да шапкі, якую надзяваў маладому дружко. У некаторых мясцовасцях да шапкі

маладога прышывалі чырвоную стужку (найбольш старажытная прызнака), букецік зеляніны або стужку з каласком (Слонімска пав.), пазней – букецік зеляніны з белай стужкай. Часам дружка за шапку патрабавала выкуп у дружка маладога. Пасля невялікага торгу яны прыходзілі да згоды, і дружкі нявесты атрымлівалі выкуп і частаванне. У Мінскім пав., калі малады прыязджаў па маладую, усе яго сваты стаялі на двары і не заходзілі ў хату да таго моманту, пакуль іх дружко не выкупляў для сваіх свахаў вяночкаў, якія яны затыкалі за наміткі.

У наш час па прыездзе маладога з дружынай да маладой ён дружкі выносіць на талерцы кветкі і насуюць маладой, прышываюць прызнаку маладому і даюць яму выпіць настойкі (такія ж прызнакі прышываюць яго дружкам, за што яны кладуць грошы; Маладзечанскі раён).

(Заканчэнне артыкула будзе)